

NAČELA PROTUPOBUNJENIČKIH OPERACIJA: OD TEORIJSKOG MODELA DO REALIZACIJE

Robert Mikac*

Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske

Antonija Buntak**

Završetak Hladnog rata izbrisao je strah od globalnog sukoba dva-ju blokova i frontalnog sukobljavanja državnih vojski velikih sila, no donio je mnoštvo brzih i dinamičnijih pojava. Za razliku od vremena Hladnog rata kad su glavna prijetnja međunarodnoj sigurnosti bile države, postojeći period obilježen je asimetričnim izvorima opasnosti od izvanninstitucionalnih subjekata. Svijet današnjih ratnih operacija obilježen je sukobom krajnosti, s jedne strane su moderne konvencionalne vojske, a s druge brojčano i tehnološki inferiorniji pobunjenici. Paradoks je ovakvih sukoba u tome što vojna premoć konvencionalnih snaga nije dostatna za pobjedu. Za pobjedu je potrebno puno više. To je posebno vidljivo u sukobima na početku 21. stoljeća u kojima savezničke snage ne uspijevaju pobijediti vojno mnogo slabije protivnike. Problem je za konvencionalne snage u tome što protupobunjeničke operacije odlikuje veća nepredvidljivost, neizvjesnost, neodređenost, drukčija mjerila uspješnosti i protivnik koji odbija boriti se u konvencionalnom otvorenom sukobu, u odnosu na operacije za koje su se oni pripremali tijekom Hladnog rata. Na terenu se odvija obrnuta simetrija gdje – kako je izvrsno zaključio Henry Kissinger – „konvencionalna vojska gubi ako ne pobjeđuje dok gerila pobjeđuje ako ne gubi“.

Cilj članka je analizirati prirodu protupobunjeničkih operacija, s pozicija društvenih znanosti, te označiti nužna načela koja arhitekti operacija trebaju poštovati kako bi stvorili pretpostavke za konačan uspjeh.

Ključne reči: *protupobunjenička operacija, SSSR, SAD, Francuska, Velika Britanija, pobunjenici, lokalno stanovništvo, saveznici, centri gravitacije.*

* Dr Robert Mikac (robert.mikac@yahoo.com) zaposlen je u Ministarstvu unutarnjih poslova Republike Hrvatske. Stavovi izneseni u radu izraz su osobnog mišljenja autora i ne predstavljaju stavove institucije u kojoj radi. Tijekom prijašnjeg zaposlenja u Oružanim snagama Republike Hrvatske bio je sudionikom operacije ISAF u Afganistanu, magistrirao je na temu stabilizacijskih učinaka savezničke operacije u Afganistanu na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu te objavio knjigu *Afganistan: nikad završen sukob*.

** Antonija Buntak, prof. ruskog jezika i književnosti i povijesti (abuntak@gmail.com). Diplomirala je na temu sovjetske intervencije u Afganistanu na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Uvod

Unutar projekta „Correlates of War“ znanstvenici Sveučilišta u Michiganu identificirali su i analizirali 654 rata u periodu između 1816. i 2007. godine. Utvrdili su kako je 95 ratova (14,5 posto) imalo obilježje klasičnih konvencionalnih sukoba između redovnih vojski nacionalnih država, a 559 ratova (85,5 posto) bili su građanski ratovi, ratovi protiv pobunjenika i ratovi između nedržavnih elemenata koji nisu imali namjeru preuzeti vlast u nekoj državi. Zanimljivo je primijetiti kako se završetkom Hladnog rata dodatno produbljuje ionako velika razlika između konvencionalnih i svih ostalih ratova. U razdoblju od 1990. do 2007. godine zabilježeno je ukupno 76 ratova u cijelom svijetu. Od tog broja njih devet (11,85 posto) bili su klasični konvencionalni ratovi, a 67 ratova (88,15 posto) imalo je karakteristike iz grupacije ostalih ratova (Sarkees i Wayman, 2010).¹ Ovi podaci upućuju na promjene u strukturi, sudionicima i smjeru ratnih sukoba.

Posebno nas zanima što je zapravo protupobunjenička operacija, koji su joj okviri i načela primjene. Prema Oxfordovu rječniku, protupobunjenička operacija je akcija poduzeta protiv grupe ljudi koji pokušavaju upotrebom sile preuzeti kontrolu nad državom. Rječnik *Ministarstva obrane SAD-a o vojnim i s njima povezanim pojmovima* protupobunjeničke operacije opisuje kao vojne, paravojne, političke, ekonomske, psihološke i civilne akcije koje poduzimaju vlade kako bi porazile pobunjenike. Isto objašnjenje daje i *NATO-ov rječnik pojmova i definicija*.² Ovakva općenita objašnjenja daju nam uvid u protagoniste operacije (snage „legitimne“ vlade protiv pobunjenika koji se bore za političke ciljeve), pregled mjera koje „legitimne“ vlasti poduzimaju u suzbijanju pobunjeničkih aktivnosti, spominju upotrebu sile, no malo nam govore o okruženju i ostalim parametrima u kojima se operacija provodi. Za dublju analizu vrlo su značajne spoznaje tko, kada, gdje, kako i protiv koga primjenjuje protupobunjeničke operacije. Kao i u kakvom se geostrateškom i geopolitičkom okruženju operacija provodi. Isto tako, bitno je detektirati koje centre gravitacije u primjeni protupobunjeničke operacije intervenirajuće snage prepoznaju kao prioritete, kako ih stavljaju u međusoban odnos te kako prelaze iz jedne u drugu fazu u primjeni. Ujedno je iznimno važno pravodobno prepoznati uzroke sukoba te krajnje ciljeve suprotstavljenih strana. Mi se nalazimo između dva pola – između uzroka i ciljeva³ – istražujemo načela primjene protupobunjeničke operacije.

¹ Mjerilo kojim su se služili istraživači na ovom projektu bilo je kako je za sve ratove, osim onih između nedržavnih elemenata, potrebno najmanje tisuću boraca uključenih u rat ili stotinu poginulih u sukobima. Kako su općenito nedržavni elementi manje snage i mogućnosti od državnih, za njih je uzeta manja potrebna mjera kako bi njihov međusobni sukob bio klasificiran ratom – najmanje stotinu angažiranih boraca ili 25 poginulih u sukobima. Vidi više u: Verzija 4.0 projekta „Correlates of War“, prikazano na <http://www.correlatesofwar.org/>, učitano 18. ožujka 2011. godine.

² Vidi više u: Oxford University Press (2000) Oxford Advanced Learner's Dictionary; United States Department of Defense (2007) The Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms i NATO Standardization Agency (2007) NATO Glossary of Terms and Definitions.

³ Uzroci i krajnji ciljevi mogu poprimiti najrazličitije oblike ovisno o mnogim okvirima u kojima su se dogodili. David Galula smatra kako uzroci mogu imati političku pozadinu, mogu biti socijalnog karaktera, ekonomske i rasne prirode pa čak i umjetno stvoreni. Uzroci sukoba tijekom vremena mogu se mijenjati, k tome, mogu biti međusobno isprepleteni. Krajnji ciljevi u mnogočemu ovise o uzrocima, ali i mogućnostima njihova postizanja. Vidi više u: David Galula (1964.) *Counterinsurgency Warfare: Theory and Practice*.

Iskustva velikih sila u protupobunjeničkim operacijama

Grupa iskusnih praktičara i teoretičara smatra „kako je svaka pobuna drukčija zbog različitih okruženja, temeljnih uzroka i kultura, no sve uspješne protupobunjeničke operacije temelje se na zajedničkim načelima“ (Cohen et al., 2006.:49). Vrlo je izvjesno da velike sile drukčije vode protupobunjeničke operacije od malih i slabih država ako uopće možemo govoriti o protupobunjeničkim operacijama punog spektra od ovih potonjih. Ne samo da postoje goleme razlike u svekolikim resursima i mogućnostima nego i u političkoj snazi. Arhitekti protupobunjeničkih operacija velikih sila uporišta primjene i razvoja operacija traže u: kombinaciji institucionalne memorije prethodnih iskustava; istraživanju sličnih operacija drugih intervenirajućih sila te primjeni prepoznatih i naučenih lekcija; baštini vlastite vojne doktrine upotrebe snaga i potpore koju im osiguravaju; odnosu spram prostora i ljudi gdje interveniraju; sposobnostima, imaginaciji i žilavosti protivnika. Važnost ponovnog istraživanja završenih protupobunjeničkih operacija utoliko je veća što se nanovo otkrivaju vrlo slični izazovi s kojima su se susretale intervenirajuće snage kao i načela do kojih su došli.

SSSR (uključujući i iskustva Rusije) ima veliko iskustvo u protupobunjeničkim operacijama kao intervenirajuća strana, ali i veliko iskustvo gerilskog (partizanskog) ratovanja protiv okupacijskih sila u Drugom svjetskom ratu. Od boljševičke revolucije 1917. godine, kao intervenirajuća sila suzbijao je dvadeset četiri pobunjenička pokreta i ustanka velikih razmjera, od Ukrajine do središnje Azije, od Baltika do Kavkaza, s najtežim iskustvom u Afganistanu (Žukov, 2010.).⁴ Od navedenog broja tek u nekoliko slučajeva operacije su vođene izvan granica vlastite države. Jurij Žukov smatra kako SSSR (Rusija) ima jedan od najboljih omjera pobjeda i poraza u primjeni protupobunjeničke doktrine. No pod kojim uvjetima i konačnom cijenom? Žukov navodi kako se u navedene dvadeset četiri operacije sovjetska (ruska) vojna doktrina gotovo uvijek snažno temeljila na upotrebi topništva te su se čak povremeno koristili i kemijskim oružjem. Često su primjenjivali razne metode kolektivnog kažnjavanja stanovništva, a posebno se izdvaja uspostava koncentracijskih kampova te prisilno raseljavanje cijelih etničkih skupina. Njihove protupobunjeničke operacije tradicionalno su dominantno nasilne (Žukov, 2010.). Među operacijama, što je značajno zbog kasnijih iskustava u Afganistanu, Sovjeti imaju veliko iskustvo borbe protiv pobunjenika iz starosjedilačkih muslimanskih zajednica u Turkestanu, središnjoj Aziji, gdje su suzbijali Basmachi ustanak 20-ih godina 20. stoljeća. Ugušili su ustanak kombinacijom masovne deportacije više od 270 tisuća ljudi, uništavanjem više od 1200 sela,

⁴ Navedena iskustva uključuju: Nestor Makhno i Crna armija (1918.-1921.), ustanak u Zainsku (1920.), ustanak u Tambovu (1920.-1921.), suzbijanje pobunjenika u Čečeniji i Dagestanu (1920.-1932.), Chapan ustanak (1921.), ustanak u zapadnom Sibiru (1921.-1922.), ustanci u Volgi (1921.), ustanak iz Kronstadta (1921.), ustanak uralskih kulaka (1921.), ustanak u Kareliju (1921.-1922.), Basmachi ustanak (1922.-1931.), Khassan Israilov ustanak u autonomnoj republici Čečeniji-Ingušetiji (1940.-1944.), pobuna u zapadnoj Ukrajini (1944.-1954.), zapadna Bjelorusija (1944.-1947.), Latvija (1944.-1947.), Estonija (1944.-1948.), Litva (1944.-1948.), okupacija Afganistana (1979.-1989.), građanski rat u Tadžikistanu (1992.-1997.), Prvi čečenski rat (1994.-1996.), islamiistička pobuna u Kadar Gorgeu u Dagestanu (1999.), Drugi čečenski rat (1999.-2009.), sukob niskog intenziteta u Dagestanu (od 2002. do danas) i Ingušetiji (od 2004. do danas). Vidi više u: Yuri M. Zhukov (2010) "Counterinsurgency in a Non-Democratic State: the Russian Example". Dodatno je SSSR intervenirao 1956. u Mađarskoj i 1968. u Čehoslovačkoj.

brutalnim terorom, učinkovitim obavještajnim radom, uključivanjem velikog broja lokalnih muslimana u postrojbe Crvene armije te ekonomskom modernizacijom koja je imala za cilj potkopavanje tradicionalnog utjecaja feudalne elite i svećenstva (Evsikov, 2009.). Paul Robinson navodi da su osim brutalnog vojnog pristupa – zanimljiv je detalj da su se povremeno služili metodom uzimanja talaca – Sovjeti radili i na političkim i ekonomskim reformama u sredinama gdje su intervenirali. Tim tragom je general Mihail Tukačevski sredinom 20-ih godina 20. stoljeća razvijao teorije koje bi danas bile opisane kao populacijskocentrični pristup u primjeni protupobunjeničke doktrine. Takav pristup nije se dublje ukorijenio u rusko strateško promišljanje, a generala Tukačevskog je 1937. godine Staljin dao smaknuti (Robinson, 2010.).

Afganistan je bio i ostao najteže sovjetsko protupobunjeničko iskustvo. U Afganistanu su vodili iscrpljujući i dugotrajan obračun s pobunjenicima. Nakon brojnih molbi afganistanske vlade da im pomognu u borbi protiv pobunjenih islamista, u prosincu 1979. godine, Politbiro Sovjetskog Saveza donosi odluku o intervenciji i uvodi svoje trupe na teritorij Demokratske Republike Afganistan (Lijahovski, 2009.). Prvo su Sovjeti na vlast u Afganistanu doveli sebi sklonog Babraka Karmala, a potom započihnju obračun s pobunjenicima. Predviđali su da intervencija neće potrajati više od nekoliko mjeseci, no ostali su gotovo 10 godina. U vojne operacije Crvena armija kreće zajedno s afganistanskom vojskom te u početku uspješno svladavaju pobunjenike, no nakon njihova ujedinjenja i pomoći izvana (Iran, Pakistan, SAD), protivnici jačaju te se ratna sreća okreće na njihovu stranu. S vremenom SSSR uviđa kako borba velikim vojnim formacijama nije učinkovita protiv manjih gerilskih skupina te mijenja taktiku i reorganizira vojsku kako bi bila učinkovitija. Osim operacija u glavnim uporištima pobunjenika koje su ostale dominantno konvencionalnog karaktera, no koje su bili prisiljeni ponavljati i više puta, nisu uspijevali suzbiti protivnike (Bogdanov, 2005.). To nam govori kako o žilavosti pobunjenika tako i o upitnoj uspješnosti sovjetske protupobunjeničke doktrine. Sovjeti su intervenirali u Afganistanu ne imajući nikakvu vojnu protupobunjeničku doktrinu, već su je razvijali ad hoc na terenu (McMichael, 1989.). Osim borbe protiv pobunjenika, zadaća sovjetskih snaga bila je osiguravanje važnijih stožernih objekata i kritične afganistanske infrastrukture, poput sjedišta Narodne demokratske stranke Afganistana, glavnih prometnica, aerodroma, zgrade radija (Gromov, 1994.). Usto, sovjetske vojne snage i civilni savjetnici radili su na jačanju afganistanske vojske, što Vladimir Bogdanov, general Crvene armije i sudionik intervencije u Afganistanu, opisuje kao izgradnju potpuno novih afganistanskih oružanih snaga (Bogdanov, 2005.). Isto tako, Sovjeti su ubrzo shvatili kako lokalno stanovništvo sve više pada pod utjecaj islamističkih skupina te ulažu puno truda kako bi ih pridobili na svoju stranu, tj. na stranu afganistanske vlade. U gradovima, gdje je vladajuća garnitura uživala veću potporu stanovništva, Sovjeti pokreću mnoge socijalne programe, ulažu u školstvo i kulturu (Doohovskoy, 2009.), a u ruralnim dijelovima zemlje zajedno s afganistanskom vojskom provode infrastrukturne projekte koji obuhvaćaju obnovu kuća, gradnju cesta, kanala za navodnjavanje (Bogdanov, 2005.). Sovjetska intervencija u Afganistanu primjer je kombinacije pristupa fokusiranih na obračun s neprijateljima i pridobivanja naklonosti lokalnog stanovništva. Sve navedeno nije bilo dovoljno da združenim snagama pobijede pobunjenike. Nakon desetljeća ratovanja, Sovjeti se povlače, a vlada Afganistana, koju su nastavili pomagati, održala se na vlasti do 1992. godine, dok glavni grad Kabul nisu zauzeli pobunjenici.

Nakon Afganistana, SSSR se ubrzo dezintegrirao, a Rusija kao najveća država prijašnjeg Sovjetskog Saveza postaje sljednica većine stečevina bivše zajedničke države pa tako i pristupa protupobunjeničkim operacijama. To je ubrzo bilo vidljivo na sjevernom Kavkazu. Prvi rusko-čečenski rat (1994.-1996.) bio je „veliki fijasko za Rusiju, pokazavši potpunu nesposobnost i nepripremljenost ruskih oružanih snaga i drugih snaga sigurnosti“ (Ogorec, 2008.:72). Nastupili su grubo i previše konvencionalno, dali su se navući u dubinu teritorija gdje njihova superiornija sila i tehnika nisu dolazile do izražaja, već su stvarale kontraefekte. Za takvu situaciju glavnu krivnju snosi državni vrh i vojno zapovjedništvo koji nisu ispravno procijenili kritičnost trenutka i ušli su u sukob na pogrešan način. U drugi rusko-čečenski rat (1999.-2001.) Rusi su ušli puno spremniji, što se odrazilo i na konačan rezultat. Kao posljedica naučenih lekcija iz prvog rata učinili su brojne reorganizacije u svojim sigurnosnim sustavima, poboljšali su linije zapovijedanja i komuniciranja, vojnu doktrinu prilagodili su uvjetima na terenu, imali su veliku potporu ruskog stanovništva u domovini te su angažirali oko 10 tisuća lokalnih policijskih službenika Čečena odanih ruskim vlastima. Iako pitanje Čečenije nije riješeno, druga ruska intervencija polučila je za njih uspješnije rezultate. Zbog bolje pripreme, jasnije uspostavljenih ciljeva i taktike upotrebe snaga na terenu, Rusi su uspjeli zauzeti Čečeniju (Ogorec, 2008.). Robert Cassidy smatra kako Rusi zbog pogrešnog pristupa nisu nikad kroz povijest zauvijek suzbili pobunjenike na Kavkazu jer su vojne snage uvijek upotrebljavali na konvencionalan način, jer su bili preokupirani Europom i načinom ratovanja u Europi, a iskustva s Kavkaza nikad nisu postala bitan dio institucionalne memorije ruske vojske (Cassidy, 2006.).

SAD je svoja značajnija protupobunjenička iskustva tijekom 20. stoljeća pretežno razvijao daleko od matične kopnene mase sjevernoameričkog kontinenta. Izdvajamo operacije na Filipinima, u Južnoj Koreji i Vijetnamu. Na prijelazu stoljeća, u sukobu od 1899. do 1902. godine pobijedili su pobunjenike na Filipinima. Uspješno su iskoristili slabosti pobunjenika – čijem je porazu uvelike pridonijelo hvatanje vođe pokreta Emilija Aguinalda sredinom 1901. godine – te svoje komparativne prednosti. Osim vojnih mjera koje su ponekad bile pretjerane i pregrube, Amerikanci su razvijali političke i ekonomske programe kojima su nastojali pridobiti stanovništvo za svoje ciljeve. Potpora stanovništva ocijenjena je najznačajnijom dionicom u ukupnoj pobjedi nad pobunjenicima (Khilko, 2007.).⁵ Potkraj 40-ih godina 20. stoljeća Amerikanci ponovno vojno djeluju na Filipinima. Pretežno su savjetodavno pomagali filipinskog ministra obrane Ramona Magsaysaya, u razvoju i primjeni protupobunjeničke strategije protiv Huk komunističkog pokreta koji se razvio u ruralnim dijelovima zemlje. Strategija i taktika sastojale su se od zaštite stanovništva te agresivne upotrebe malih borbenih postrojbi i psihološkog ratovanja protiv pobunjenika. Zaštita stanovništva i njihova dobrobit stavljena je ispred ostalih vojnih ciljeva kao što su likvidacija pobunjenika i zaštita vlastitih snaga. Osim toga, pobunjenicima su pružene mogućnosti mirne reintegracije. U kombinaciji s drugim procesima operacija je uspješno provedena (Phillips, 2008.).

⁵ Strateški vrlo značajan proces bila je uspostava malih isturenih baza u prostoru protivnika na operativnoj razini, pretežno vojnih elemenata, uz pridodane civilne stručnjake, koji su imali cilj širiti utjecaj SAD-a na lokalnoj razini. Tijekom tri godine sukoba američka vojska upotrijebila je više od 500 takvih vojnih baza u borbi protiv pobunjenika. Vidi više u: Timothy K. Deady (2005) "Lessons from a Successful Counterinsurgency: The Philippines, 1899 – 1902".

U istom razdoblju, od 1948. godine, na Korejskom poluotoku SAD je svakom idućom godinom sve više suzbijao pobunjenike u Južnoj Koreji. Pobunjenici su uz vanjsku pomoć Sjeverne Koreje i Kine pokrenuli akcije u teško prohodnim planinama Južne Koreje. Domaće snage sigurnosti nisu bile adekvatno pripremljene za odgovor, a dodatno su se morale brinuti o mjerama koje bi vojska Sjeverne Koreje mogla poduzeti protiv njih. Protekom godina, uz veliku pomoć Sjeverne Koreje, pobunjenici su, nadahnuti Mao Ce-tungovim djelima, dosegнули zavidnu snagu i sposobnosti, osvojili su velike dijelove zemlje te uspješno djelovali na vojnom, političkom i propagandnom polju. Borbe su bile žestoke, s mnogo poginulih na obje strane. Iako je kao posljedica obostranog djelovanja više od pet milijuna ljudi izbjeglo iz svojih domova, suprotstavljane strane uvažavale su spoznaju o važnosti pridobivanja populacije na svoju stranu. Zaokret nastaje potkraj 1951. godine kad počinju široke operacije južnokorejske vojske, potpomognute SAD-om, upotrebom čitavih vojnih divizija. Cilj je bio preuzeti inicijativu od pobunjenika, pružiti sigurnost i pomoć stanovništvu te osigurati njihovu suradnju. Do sredine 1954. godine većina pobunjenika u Južnoj Koreji pokorena je, a Amerikanci su izvukli značajne lekcije za primjenu protupobunjeničke doktrine protiv asimetričnog protivnika (Beebe, 1955.).⁶ Koreja je istovremeno bila protupobunjeničko iskustvo, ali i mjesto velikih ratnih operacija američkih postrojbi.

Od 1954. godine, SAD je filipinski pristup s kraja 40-ih godina pokušao primijeniti u Južnom Vijetnamu protiv tamošnjih pobunjenika s istim čelnim čovjekom koji je uspješno proveo operaciju na Filipinima, brigadirom kopnene vojske Edwardom G. Lansdaleom. No izazovi i problemi bili su veći i kompleksniji nego na Filipinima. Amerikanci su započeli svoju misiju obukom južnovijetnamske vojske koja nije bila na potrebnoj razini spremnosti za suprotstavljanje pobunjenicima. Zbog velikog sigurnosnog vakuuma u ruralnim dijelovima, za sigurnost su dodatno skrebile postrojbe civilne straže i seoske garde regrutirane za samozaštitu. Potkraj 50-ih godina pobunjenički pokret dobio je dodatni snažan poticaj iz Sjevernog Vijetnama. Odmah je bilo vidljivo kako domaće snage sigurnosti nisu sposobne nositi se s takvim izazovima, što je rezultiralo snažnijim američkim angažmanom na terenu. Od 1961. godine SAD pojačava ulogu vojnih savjetnika te uvodi borbene postrojbe u široke konvencionalne vojne operacije. Lansdale sad radi u Pentagonu, u činu je generala te pokušava uvjeriti ministra obrane Roberta McNamaru i vojne zapovjednike da griješe u pristupu i da krajnji dosezi protupobunjeničke operacije nisu statistički rezultati broja likvidiranih protivnika, zarobljenog oružja ili tome slično. No, bio je previše osamljen u takvom razmišljanju i nije imao uspjeha u svojoj nakani. U godinama koje su slijedile, osim nastavka klasičnih konvencionalnih vojnih operacija protiv pobunjenika i vojske Sjevernog Vijetnama, Amerikanci i domaće vlasti razvijali su različite programe i projekte političke, ekonomske i socijalne prirode. Ali sva su nastojanja zakasnjela, stra-

⁶ Političke, ekonomske, vojne, policijske, psihološke mjere i mehanizmi unutar njih nisu dobro koordinirani sve do samog kraja operacija. Među ostalim, povremeno je bio vidljiv nedostatak jedinstva između vojske i policije, što je dovodilo i do njihova međusobnog rivalstva. Postrojbe angažirane u protupobunjeničkim operacijama često nisu bile dovoljno kvalitetno pripremljene, što se posebno odnosilo na policiju. Još slabije su bile obučene, organizirane i opremljene lokalne postrojbe za samozaštitu. Obavještajne aktivnosti nisu bile dovoljno dobro koordinirane, a ni propagandne radnje nisu bile na onoj visini na kojoj je bilo potrebno. Pokazalo se da su lokalno regrutirane, posebno obučene, male specijalne postrojbe koje se protiv pobunjenika bore njihovom taktikom mnogo učinkovitije i isplativije od velikih postrojbi koje primjenjuju konvencionalni vojni način ratovanja. Vidi više u: John E. Beebe, Jr. (1955) "Beating the Guerrilla".

teški i operativno nepovezana, uz miješanje Amerikanaca u unutarnje političke stvari Južnog Vijetnama. U takvoj situaciji, osim što protivnika nisu dobro proučili i što su se grubo fiksirali na njegovu likvidaciju, s prekomjernom destrukcijom, gubili su ono bitno – podršku stanovništva (Warner, 2007.; Phillip, 2008.).⁷ Dodatni problem bilo je to što nikad nije postojalo jedinstvo svih napora i središnja točka koordinacije svih američkih aktivnosti, kao što nikad nije bilo ni dovoljno civilnih stručnjaka na terenu. Ni sva nastojanja predsjednika SAD-a Lyndona Johnsona da se navedeno ispravi nisu dala rezultate (Stewart, 2008.). Misija je završila neuspješno i traumatično za sve.

Sovjeti su „svoj Vijetnam“ doživjeli u Afganistanu, a nedugo nakon njih i Amerikanci interveniraju u Afganistanu. Nakon terorističkih napada na SAD 11. rujna 2001. godine, Amerikanci formiraju i predvode antiterorističku koaliciju u uništenje Al-Qa'ide i svrgavanje talibana u Afganistanu. Zanimljivo je da se zbog malog vremenskog razmaka između sovjetske i američke intervencije u Afganistanu, nepromijenjenog terena i iste razine tehnološke opremljenosti protivnika, i jedni i drugi bore protiv sličnog protivnika, a u nekim slučajevima čak i identičnog. Uz naznaku da se današnji protivnici bolje međusobno poznaju jer su Amerikanci mnoge od njih trenirali i financirali u borbi protiv Sovjeta. Međunarodna intervencija predvođena SAD-om traje još i danas te je vrlo neizvjesno govoriti o krajnjim dosezima i rezultatima jer se situacija na terenu neprestano mijenja. No zato možemo govoriti o nekim konstantama dosadašnjeg tijeka sukoba. Amerikanci su sa saveznicima i domaćim snagama sigurnosti postigli koliko i Sovjeti prije njih – drže gradove i ključnu infrastrukturu, glavne prometnice su više-manje pokrivene na ključnim mjestima, imaju suradnju domaćih struktura vlasti, no ona nije na potrebnoj razini te pokušavaju odgovornost za provođenje borbenih zadaća i uspostavu javne sigurnosti prenijeti na afganistanske snage koje svih ovih godina obučavaju. Veća su i gospodarska ulaganja, politička potpora te podrška lokalnog stanovništva. No, svejedno, ne nazire se konačan ni strateški ni taktički uspjeh. Razlozi leže u početku operacija kada je trasiran daljnji tijek operacija. Pokretači intervencije precijenili su svoje mogućnosti, a podcijenili situaciju na terenu. Kada je o vojnom aspektu riječ, nisu poslali dovoljan broj snaga i kasno su protuterorističke operacije počeli mijenjati protupobunjeničkim djelovanjem, što se ekonomskog aspekta tiče, nije se dovoljno ulagalo u gospodarstvo, zanemarene su socijalne (ne)prilike, a kad govorimo o izgradnji institucija, na terenu je bilo vrlo malo „know-how“ stručnjaka. Napredak je bio jedva vidljiv i nerazmjern, prioritete razvoja nisu bili postavljani, nedostajalo je koordinacije, politički sustav slabo je funkcionirao, sigurnost nije postignuta. Situacija se kroz godine poboljšavala, no uvijek je bila daleko od prihvatljive razine. Godine 2009., kada je postalo jasno da ispunjenje konačnog cilja, potpunog poraza pobunjenika, nije na vidiku, došlo je do promjene strategije, što je posljedica promjene administracije u Bijeloj kući. Barack Obama se po prirodni stvari i prije ulaska u Ovalni

⁷ Amerikanci su 1968. godine premašili broj od pola milijuna vojnika u Južnom Vijetnamu. Kako se rat odužio, američka domaća javnost sve je više bila protiv rata. S druge strane protivnik se stalno uspješno prilagođavao novim uvjetima, učio i bivao sve opasniji. Pobunjenici su se nadmetali s vladom Južnog Vijetnama i Amerikancima u razvoju političkih i ekonomskih programa kojima su nastojali pridobiti stanovništvo. Dodatno su se služili propagandnim aktivnostima, po potrebi su napadali javnu sigurnost i terorizirali stanovništvo te su koristili skrovišta u Laosu i Kambodži. Za to vrijeme Amerikanci su se previše koristili vojnom tehnikom, a premalo su bili u doticaju s lokalnim stanovništvom. Domaća vlast i snage javnog reda nisu bile učinkovite te je sve upućivalo na to kako će ovo biti "loš" rat. Vidi više u: Lesley Anne Warner (2007) "Vietnam (1959 – 1972)".

ured aktivno uključio u problematiku ratova koje Amerika vodi. Obecaо je svijetu da će zaustaviti i pobijediti u ratovima koje SAD vodi. Irak je ubrzo riješen, zaključene su borbe, borbene postrojbe započele su povlačenje. No ono što je bitna razlika u odnosu na administraciju predsjednika Busha jest pristup Afganistanu i Pakistanu. Administracija predsjednika Obame stavila je Afganistan i Pakistan u središte svoje vanjske politike. Dodatni naglasak stavljen je na Pakistan i potvrđena je realnost jedinstvenog bojišta koje obuhvaća obje zemlje. Jer bez pomoći Pakistana afganistansko pitanje ne može biti riješeno. Nova strategija za Afganistan temeljena je na dva ključna elementa: promjeni kulture borbe, uz zaštitu stanovništva i povezanost s njima, te preobrazbi samih savezničkih snaga kako bi bile uvježbanije i djelotvornije. Pridobivanje povjerenja lokalnog stanovništva posebice je teško, što zbog utjecaja pobunjeničkih skupina na njih, što zbog krize povjerenja vladi i stranim snagama. Pobunjenici su većinom lokalci koji razumiju lokalno stanovništvo bolje od stranih sudionika intervencije te su odavno shvatili da ključ uspjeha borbi leži u potpori stanovništva. Naklonost stanovništva osiguravaju ponajprije u vlastitim etničkim područjima, pružaju potporu stanovništvu u ruralnim dijelovima te uspostavljaju socijalne ustanove društva, poput sudova. Naklonost osiguravaju i prijetnjama, napadima i zastrašivanjem – onih koji im se nisu milom priklonili – a sve zbog neuspоставljene javne sigurnosti. Dodatne prednosti su im njihova spremnost na žrtvu, bolje se prilagođavaju promjenjivom operativnom okruženju, bolje poznaju dinamiku lokalnih zajednica i jezik te u očima javnosti ostvaruju bodove ne zbog toga što jesu već zbog toga što nisu. No ono što je presudno za uspješnost afganistanskih pobunjenika jest mogućnost korištenja sigurnog terena za pripremu akcija, odmor, mobilizaciju ljudi i resursa. Izrazito je značajan regionalni kontekst jer mnogo faktora u regiji utječe na njihove sposobnosti i to je potrebno imati stalno na umu, no sve ove godine Pakistan predstavlja ono što im je potrebno. Osim utjecaja pobunjeničkih skupina, potpora vladi poljuljana je i zbog slabih veza središnje vlasti s lokalnim stanovništvom (posebice ruralnih područja) te zbog zlorabe moći i korupcije. SAD kroz sve ove godine nije uspio postići obuhvatan pristup objema zemljama jer se susreo s previše subjekata i faktora koje nije bilo moguće uklopiti u zajednički okvir bez obzira na to koliko labave veze bile između njih. Izazovi i potrebe pokazali su se preveliki iz nekoliko razloga. Resursi kojima SAD raspolaze ograničeni su i nisu korišteni u dovoljnoj mjeri. Pojedini saveznici nisu odgovorili onako kako je to SAD očekivao te se SAD s pravom pita može li im vjerovati i računati na njih u budućnosti. U startu je ratni vihor odvuкао intervenciju u smjer iz kojeg ju je bilo vrlo teško modificirati. Protivnik je sve iznenadio mobilnošću, žilavošću, nepredvidivošću, prilagodbom. Isto tako, preveliko oslanjanje na vojsku i vojni način razmišljanja uzeli su svoj danak. Dodatni je problem u ovako kompleksnoj situaciji u tome što oružane snage SAD-a – kao izrazito dominantna poluga misije – nisu na potrebnoj koncepcijskoj razini da bi pobijedile asimetrične protivnike. Protiv neprijatelja u Afganistanu i Pakistanu (teroristi, pobunjenici, lokalne paraformacije, kriminalne skupine) koji se koriste minimalnim tehničkim sredstvima, a organizirani su u manjim grupama te se skrivaju u lokalnom stanovništvu, robusna sila nema velikog efekta te je ponekad čak i kontraproduktivna. Protiv takvih protivnika primjerenija je sinergija policijskih snaga, obavještajnih aktivnosti i jak pravosudni sustav.

Iako je završetak intervencije u Afganistan poprilično daleko, možemo govoriti o načelima primjene protupobunjeničke doktrine. Saveznička (čitaj: američka) strategija koja je trenutno na snazi primjer je populacijskocentričnog oblika borbe protiv pobunjenika i

ostalih protivnika, temelji se na zaštiti stanovništva i pružanju pomoći afganistanskoj vladi u zadobivanju njihova povjerenja, uz nastojanje da se likvidiraju vođe pobunjenika (što je rezultiralo likvidacijom Osame bin Ladena 2. svibnja 2011. godine u Pakistanu).

Francuska je protupobunjenička iskustva stjecala u Indokini (1945.-1954.) i Alžiru (1954.-1962.) te su sabrana u djelima Rogera Trinquiera i Davida Galule, vojnih časnika koji su aktivno sudjelovali u operacijama.⁸ U oba sukoba Francuska je ušla bez službene protupobunjeničke doktrine i usprkos superiornosti u gotovo svim segmentima, ali u „ideo-loškom deficitu“, oba je sukoba izgubila. Trinquier i Galula smatraju kako su oba rata izgubili zbog politike. Obojica autora vrlo slično artikuliraju svoja iskustva iz navedenih operacija, slažu se u tome što bi francuska protupobunjenička doktrina trebala biti i kako je ostvariti. Galula je dodatno „postavio“ strateške i operativne smjernice kao i korake u provedbi protupobunjeničkih operacija, što je kasnije postao službeni okvir francuske protupobunjeničke doktrine. Među ostalim, obojica su detektirala da svaka protupobunjenička operacija ima nekoliko faza te da je pokretanje intervencije odgovor na akcije pobunjenika. Pobunjenici biraju mjesto i vrijeme te o dinamici njihovih akcija ovisi i brzina prelaska iz faze u fazu. Početna je faza nenasilna, u njoj budući pobunjenici razvijaju svoju viziju i organizacijsku strukturu. Oba autora prepoznaju političko krilo pobunjeničke organizacije kao najvitalnije i presudno za daljnji razvoj događaja. Ovo je kritična faza za razvoj pobunjeničkih aktivnosti. Ako nisu suzbijeni putem obavještajnih aktivnosti, policijskog djelovanja i pravosudnih mjera te uspiju razviti svoje daljnje političke ćelije, paravojni dio organizacije, logistiku i propagandni dio, infiltrirati se među stanovništvo, velika je vjerojatnost da će prijeći u nasilnu fazu. Događaji u Indokini i Alžiru razvili su se u nasilnu fazu. U oba rata pobunjenici i Francuzi procijenili su da im je utjecaj na stanovništvo ključ uspjeha. Pobunjenici su bili uspješniji jer – kako Trinquier smatra, svi pobunjenici su lokalci, žive sa stanovništvom, bolje poznaju njegovu dinamiku, običaje i jezik – bolje su iskoristili svoje prednosti. Cilj francuskih snaga bio je odvojiti pobunjenike od stanovništva, kontrolirati stanovništvo, štiti ga, razviti suradnju s njim, steći povjerenje te potom crpiti podatke o pobunjenicima. U Indokini su imali dodatni problem s opskrbljivanjem pobunjenika iz Kine dok su Maroko i Tunis bili logistički važni za alžirske pobunjenike. Vanjska pomoć bila je politička, moralna, ljudska, materijalna i financijska. Autori smatraju da su vanjsku opskrbu pobunjenika morali pokušati spriječiti svim sredstvima (od spektra diplomatskih akcija, zatvaranja granica do tajnih operacija uništenja logističkih baza preko granice). Zanimljivo je primijetiti da su se pobunjenici u Indokini rijetko služili terorističkim akcijama, dok su im one u Alžiru bile glavni instrument borbe. Francuzi su u oba slučaja pokušali primarno oružanim snagama suzbiti i pobijediti pobunjenike. Nisu bili uspješni jer nisu prilagoditi vojsku novim uvjetima, a zanemarili su ostale mehanizme koji su im bili na raspolaganju. Osim angažmana vlastitih snaga, osnivali su domaće protugerilske postrojbe i koristili plemenske milicije, no i trošili su se u pokušajima da navuku pobunjenike u frontalni sukob. Pobunjenici uobičajeno ne osnivaju veće postrojbe jer im u skladu s njihovom taktikom nisu potrebne, a zahtjevnije su za održavanje. No pobunjenici u Indokini učinili su upravo to. Nadmudrili su Francuze, brojčano ih nadrasli te prihvatili otvoreni konvencionalni sukob 1954. godine kod Dien Bien Phua. Porazili su Francuze i time izborili konačnu pobjedu. Nije potrebno posebno isticati kako je to djelovalo na

⁸ Vidi više u: Roger Trinquier (2006) *Modern Warfare: A French View of Counterinsurgency*; David Galula (1964) *Counterinsurgency Warfare: Theory and Practice* i David Galula (2006) *Pacification in Algeria, 1956–1958*.

moral Francuza. U Alžiru su Francuzi krenuli sa širim spektrom akcija. Kako je Alžir tehnički bio dio Francuske, bilo im je jednostavnije poduzeti određene političke korake, socijalna i ekonomska poboljšanja, reformu političkog sustava i zemljišnu reformu te organizirati izbore.⁹ Problemi su bili izraženi u nedovoljnoj koordinaciji svih aktivnosti i lošem tajmingu poduzetih akcija, potkapacitiranosti na svim razinama te u pravosuđu neprilagođenom novonastalim uvjetima. Bez obzira na nastojanja, bio je velik nerazmjer između uložених sredstava u vojne svrhe i sve ostale mehanizme. Dok Galula misli kako je ključ pobjede "20 posto vojnih napora, 80 posto svih ostalih", vojska je bila dominantan instrument svih akcija. Trinquier smatra kako je francuska vojska opet zanemarila prilagodbu te ponovila greške iz Indokine. Galula za to krivi slabu pripremu za intervenciju, ušli su bez vojne strategije, propagandne aktivnosti i psihološke operacije su im totalno podbacile, a vojska je bila prisiljena povremeno preuzimati policijske poslove zbog njezine neučinkovitosti. Uz nedostatak jedinstva napora, nerazumijevanje prilika, čak i otpor francuskih političara prema određenim protupobunjeničkim mjerama, niske potpore javnog mnijenja u Francuskoj prema nastavku sukoba te slijedom enormne psihološke prednosti pobunjenika, protivničkog ovladavanja gotovo cjelokupnim stanovništvom, Francuzi su izgubili i ovaj sukob. Oba autora razloge pronalaze u nedostatku vizije, znanja i odlučnosti ponajprije na političkoj razini. Na kraju se Trinquier pita: Ako je protupobunjenički sukob rat, a u klasičnom ratu angažirali bismo većinu vlastitih snaga, zašto onda ovdje angažiramo tek mali dio?

Velika Britanija od sredine 20. stoljeća s promjenjivim uspjehom suzbija pobunjeničke pokrete diljem svijeta. Prvo su uspješno suzbili arapski ustanak u Palestini da bi Palestinu ubrzo izgubili od židovskih pobunjenika. Poraz su pretrpjeli i u Južnom Jemenu, a promašaje su doživjeli na Cipru i u Sjevernoj Irskoj. Uspješni su bili u Maleziji, Keniji i južnom Omanu, a mimo su se odlučili povući iz Indije i Burme (Newsinger, 2002.).¹⁰ Općenito, britanska uspješna iskustva najvećim dijelom uporišta imaju u političkim rješenjima, pogotovo u primjeni politike „zavadi pa vladaj“, dok su poraze doživjeli tamo gdje nisu pravodobno uspjeli naći političko rješenje. Svaka se situacija razlikuje i svaka je protupobunjenička operacija drukčija, a to najbolje pokazuje primjer kada su doktrinu s kojom su pobijedili ustanike u Maleziji primijenili u Sjevernoj Irskoj te su doživjeli katastrofalan rezultat (Newsinger, 2002.). To nam govori o stalnoj potrebi multidisciplinarnog proučavanja svih načela protupobunjeničke operacije te potrebi prilagodbe modela protupobunjeničke operacije novim uvjetima i dinamici promjena.

Palestina je Britancima bila strateški važna kao vojna baza za kontrolu Bliskog istoka. Tijekom prve arapske Intifade, od 1936. do 1939. godine, Britanci su brutalno suzbili arapski ustanak uz veliku pomoć židovskih doseljenika, što je doseljenike učinilo moćnima. Nakon završetka sukoba, Britanci i određene skupine židovskih doseljenika mimoišli su se oko buduće sudbine i uređenja Palestine. Ni unutar korpusa židovskih doseljenika nije vladalo jedinstvo o načinu postizanja konačnog cilja. Na početku židovskog otpora određene manje skupine započele su terorističke napade na britanske snage u Palestini, kritičnu infrastruk-

⁹ Domaću vlast u Alžiru su činili Francuzi (Alžir je tada imao jedan milijun europskih naseljenika i devet milijuna starosjedilaca) koji su dominirali političkim i ekonomskim životom Alžira.

¹⁰ Prva arapska Intifada u Palestini (1936.-1939.), židovski ustanak u Palestini (1944.-1948.), Malezija (1945.-1960.), mimo povlačenje iz Indije i Burme (1947.), Mau Mau ustanak u Keniji (1950.-1963.), grčki ustanak na Cipru (1954.-1958.), borba za Južni Jemen (1958.-1968.), Dhofar ustanak u Omanu (1962.-1975.), Sjeverna Irska (1969.-1997.). Posljednje operacije vode rame uz rame s Amerikancima u Iraku i Afganistanu.

туру i javnu sigurnost.¹¹ Nakon niza dinamičnih promjena i britanskog odgovora, doseljenici se više-manje ujedinjuju i odlučuju na široke akcije protiv Britanaca. Njihova strategija imala je tri cilja: zbližavanje različitih oružanih frakcija i njihovi napadi na javnu sigurnost i kritičnu infrastrukturu; masovno ilegalno useljavanje Židova; aktiviranje političke scene u SAD-u kako bi pridobili pritisak Washingtona na Britance, što je naposljetku ocijenjeno ključnim čimbenikom uspjeha. Za to vrijeme Britanci su ozbiljno podcijenili snagu Židova – koji su protekom vremena bili sve bolje organizirani i u međuvremenu gospodarski ojačali – tražili su formulu za sve zemlje u regiji, no u prvom redu nisu uspjeli pronaći političko rješenje za Palestinu. Na vojnom planu angažirali su velike vojne postrojbe, no primijenili su pogrešnu vojnu taktiku i totalno su podbacili na obavještajnom planu. Njihova protupobunjenička doktrina bila je na razini prijašnjih brutalnih suzbijanja plemenskih ustanaka u kolonijalnim posjedima i nije bila primjenjiva protiv urbane gerile, pogotovo zato što su Židovi dobili moćnog zaštitnika, SAD. Britanci su poraženi prije svega zbog političkih promašaja te se povlače iz Palestine 1948. godine (Newsinger, 2002.).

U isto vrijeme, no drukčijim pristupom, suzbijali su pobunjenike u Maleziji. Britancima je Malezija bila politički, vojno i ekonomski iznimno važna te je osiguravala izvrsnu poziciju u jugoistočnoj Aziji. Njihovu vladavinu tijekom Drugog svjetskog rata prekinuli su Japanci. Stanovništvo je bilo podijeljeno na starosjedioce Malezijce (49 posto), pretežno ruralnu populaciju, i doseljene Kineze (38 posto) među kojima se pod utjecajem iz Kine razvio komunistički pokret. Pokret se borio protiv Japanaca, no nije imao nikakav utjecaj na starosjedilačku populaciju koja je ostala neutralna. Završetkom Drugog svjetskog rata Britanci se vraćaju u Maleziju i stavljaju je pod svoju vojnu upravu. Povratkom Britanaca, malezijski Kinezi bili su protiv njihove ponovne vladavine, no nisu bili jedinstveni o načinu pružanja otpora. Istodobno, događaju se ozbiljni sukobi između starosjedilaca i malezijskog kineskog komunističkog pokreta. Sve navedeno uz godine sukoba i razaranja donijelo je pogoršanje socijalnih i ekonomskih uvjeta života svih Malezijaca. Britanci reaguju povećanjem vojnog kontingenta u zemlji. Malezija im je bila ekonomski vitalno važna jer su „bankrotirali“ zbog Drugog svjetskog rata te im je malezijska proizvodnja gume i kositra donosila prijeko potrebnu zaradu na svjetskom tržištu (Newsinger, 2002.:41). Tijekom ove faze komunisti su se odlučili sindikalno organizirati te štrajkati u uslužnim djelatnostima kako bi paralizirali zemlju i na taj način vršili pritisak na Britance. Britanci generalno odgovaraju represijom i nisu pokušali uspostaviti politički dijalog sa štrajkašima. Na njihovoj strani bila je i domaća administracija i poslodavci. Kako štrajkovima nisu postigli željeni rezultat, komunisti nastavljaju štrajkove, no odlučuju se i na oružano suprotstavljanje britanskoj dominaciji. Na njihove intenzivne terorističke napade Britanci i domaća policija brutalno odgovaraju te se obostrano spirala nasilja nepovratno povećava. Situacija se sve više pogoršavala te su Britanci 1948. godine uveli krizno stanje. Komunisti nisu uspjeli privući starosjedioce u svoje redove, što su Britanci iskoristili. Represijom su polomili sindikate, komuniste otjerali u džungle i tako spriječili njihov utjecaj na urbano stanovništvo, smanjili opskrbu te privukli starosjedioce za svoju stvar – što je bila prevaga. Komunisti su pogriješili što nikad nisu razvili ubranu gerilu jer je mnogo Kineza živjelo u gradovima i što nisu tražili vanjsku pomoć – već su se sve dublje povlačili u džungle

¹¹ Napade su započeli pripadnici cionističkih organizacija Irgun Zvei Leumi (IZL) i Lohamei Herut Israel (LEHI). Bili su tek neznatna manjina i imali su malu podršku ostalih Židova.

ostajući izvan većine opskrbnih linija. Britanci su povećali svoje vojne snage, poboljšali obavještajne aktivnosti, reorganizirali lokalnu administraciju, sektorizirali zemlju i čistili dio po dio od pobunjenika, regrutirali velik broj starosjedilaca i manji broj Kineza u postrojbe za borbu protiv pobunjenika, džungle su zasipavali tepisima bombi i otrovima. Policija je grubo kažnjavala kinesko ruralno stanovništvo, uništavala im imovinu i sela, raselila ih 400 tisuća, a mnogi su preseljeni u logore. K tome, prisilno su 650 tisuća radnika i rudara s obiteljima smjestili također u logore. Na taj način raselili su sedminu ukupne populacije Malezije. Sve kako bi presjekli svaku povezanost pobunjenika s ruralnim stanovništvom i radnicima u kritičnim proizvodnim procesima (Newsinger, 2002.). Navedeno je bilo previše za pobunjenike, isisan im je potreban zrak za disanje, povlače se još dublje u džungle, tek povremeno pružaju otpor i sami osjećaju kako im se kraj bliži. Britanci su dodatno pokrenuli određene socijalne i političke reforme te su potaknuli podrivanje komunista unutar kineske zajednice. Rat je završen 1960. godine pobjedom Britanaca. Kao tri glavna razloga pobjede istaknuti su: odvajanje pobunjenika od stanovništva, britanska premoć u snazi i to što pobunjenici nisu imali vanjsku pomoć (Newsinger, 2002.).¹²

Intervenirajuće snage koriste se i mnogim drugim tehnikama kojima nadopunjuju svoje akcije ovisno o strateškim i operativnim izazovima. Ponekad – kao SSSR u Afganistanu, SAD u Koreji i Vijetnamu, Francuzi u Indokini te Britanci u Maleziji – paralelno primjenjuju protupobunjeničku doktrinu i klasične konvencionalne operacije. S aspekta protupobunjeničkih operacija, SSSR je uglavnom nastupao grubo, tražeći trenutni rezultat i ne vodeći računa o dugoročnim posljedicama intervencija. Takav pristup donio im je pozitivan omjer pobjeda i poraza, no s teškim posljedicama za bazu pobunjenika gdje je vjerojatno većina stanovnika bila neutralna. SAD je nastupao različito, imajući svijetlih trenutaka, no i traumatičnih iskustava. Ponekad su u istom prostoru paralelno različitim pristupima pokušali pobijediti protivnike. Francuzi su bili najneučinkovitiji. Kao kolonijalna sila pokušali su pobunjenike suzbiti previše konvencionalnim metodama. Nisu pratili dinamiku promjena i prekasno su shvatili kako su im tradicionalni pristupi neprilagođeni. Njihova iskustva danas su ponovno dobila na važnosti jer su ispravno zapazili mnoga načela koja intervenirajuće sile moraju poštovati u provođenju protupobunjeničkih operacija. Velika Britanija svoje je operacije provodila vrlo proračunato, negdje su se više potrudili za pobjedu, negdje su uvidjeli kako nemaju šanse pa su se mirno povukli, a ponegdje su primijenili pogrešan pristup, što je rezultiralo teškim posljedicama.

Načela primjene protupobunjeničke operacije

Sagledavanjem povijesnih iskustava velikih sila, ali i uvažavajući dinamiku današnjih izazova, došli smo do temeljnih načela protupobunjeničkih operacija i centara gravitacije unutar njih koji zajedno čine osnovni model protupobunjeničkih operacija. Načela se sastoje od primjene političkih, vojno-polijskih i društveno-ekonomskih mehanizama prema centrima gravitacije. Detektiranih centara gravitacije u osnovnom modelu ima ukupno pet – lokalna populacija, protivnik, lokalna vlast, savezničke snage i resursi te vanjska po-

¹² Osim Britanaca i Amerikanci britansku protupobunjeničku operaciju u Maleziji smatraju uspješnom. Velike sile uče kako na svojim, tako i na tuđim operacijama, no isto tako i zaboravljaju primijeniti vlastita iskustva.

моћ противnicima. Два су основна приступа моделу оvisно о фокусу (половима) операције: популацијскоцентрична и непријатељскоцентрична парадигма. Из самих назива приступа евидентно је тежиште на које интервенирајуће снаге стављају фокус – заштита становништва те у сарадњи с њим тражење заједничког начина побједи или пуне ликвидација противника као приоритет. Код првог приступа популација је примарни циљ операције те стратегијски центар гравитације док су остали центри гравитације оперативног карактера. Код другог приступа уништење непријатеља је стратегијски центар гравитације, а рад с оперативним центрима служи реализацији примарног циља. Важно је примјетити како не постоји фина црта разграничења између ова два приступа, већ је битно одредити тежиште приступа. Додатно је важно сасгледати покретачку снагу супротстављених страна (идеологију) којом се служе у остваривању својих циљева те обратити пазорност на динамику операција (иницијативу) која је значајна варијабла успјеха супротстављених страна. Тко ју успије дужије одржати, експоненцијално повећава предумјете за коначну побједу. Како би модерна протупобунјеничка операција била успјешна, једним приступом или другим, при чему апсолутно преферирамо популацијскоцентрични приступ, битан је уједначен однос свих центар гравитације. Из повјесних приказа видјели смо како то није увијек лако остварити. Као што је потребно и центре гравитације поставити у међусобну оvisност.

На политичком плану интервенирајуће снаге морају учи у подручје операција с јасном визијом циљева и средствима за остваривање циљева. Изузетно је важно осигурати да све саставнице интервенције буду детаљно упознате са ситуацијом, културом, обичајима, традицијом, обилежјима и различитостима земље у којој интервенирају. Потребно је успоставити јасан политички оквир за провођење операција те покушати осигурати што ширу међународну потпору интервенцији. Сарадња са сусједним и регионалним земљама изнимно је битна. Интервенирајуће снаге морају имати јединство напора властитих снага и ангажираних ресурса, бити упознате са свим субјектима у простору и њиховим улогима, одржавати што више контаката и координацију са заинтересираним субјектима у подручју операција (међији, разне хуманитарне и развојне агенције), редовито информирати властиту јавност о циљевима и збивањима на терену, осигурати потпору домаћег јавног мнјенја својим снагама и бити спремне на жртве те дугу и скупу интервенцију. Јасан, поштен и отворен однос према становnicima земље у којој интервенирају изузетно је важан. Морају се потрудити информирати их о својим циљевима, начинима проведбе операција, о томе како су у њиховој земљи да би помогли њима и њиховој власти да побједи побунјенике те како ће се након тога повући. Начело на којем се пада или пролази јест заштита становништва. Остваривање њихових основних потреба, одвајање од побунјеника и придобивање за своју ствар кључни су за успјех. Ни у једном тренутку није допустиво подцијенити домаће становништво, као ни противника. Противника је потребно стално проучавати, истраживати упоришта његових узрока борбе, снагу, коначне циљеве као и идеологију којом се користи. Пропагандне активности и психолошке операције значајан су чимбеник овог подручја. Политичким механизмима потребно је anulirati акције побунјеника, одржавати сталну иницијативу и притисак над њим те покушати подрезати његове циљеве. У одређеној мјери разумно је противnicima понудити мировни процес, помирбу и reintegraciju, но ово требају бити процеси под водством и у дјелокругу домаћих власти. У погледу домаћих представника власти, потребно им је асистирати у њиховим акцијима, осигурати им додатну међународну помоћ, за њихове потребе сазивати donatorske конференције, помагати им у критичним подручјима те им се обвезати на дугорочно савезништво. Треба потicati њихову исправну политичку дјелатност, пружити им помоћ у реформама, око провођења

slobodnih i neovisnih izbora, stati iza legitimno izabranih lidera, upozoravati na probleme korupcije i neučinkovitu administraciju te im omogućiti mjerodavnost i vođenje ključnih procesa. Potrebno je pomoći domaćoj vlasti da bude odgovorna, spremna preuzeti odgovornost i sposobna uvjeriti domaće stanovništvo da se najbolje što može bori za njihove zajedničke ciljeve. U pogledu suradnje sa savezničkim snagama, vodeća sila u intervenciji mora ostvariti političku koordinaciju na najvišoj razini i osigurati angažiranje dostatnih resursa bez skrivenih namjera sudionika. Konsenzus je potreban i pri izgradnji kritičnih sustava države u kojoj interveniraju kako bi domaći saveznici s vremenom sami postali sposobni brinuti se o izazovima koji se generiraju u njihovoj sredini. Potrebno je angažirati dovoljan broj civilnih savjetodavnih stručnjaka koji će dugoročno pomagati domaćim vlastima. Što se tiče vanjskog upletanja, sve studije o pobunjenicima pokazuju da vanjska podrška presudno utječe na njihov razvoj i uspješnost. Potrebno je svim političkim sredstvima utjecati da zemlje koje pružaju pomoć pobunjenicima to prestanu činiti.

Na planu vojno-policijskih operacija ponajprije je potrebno zaštititi domaću populaciju, osigurati javnu sigurnost i što više odvojiti pobunjenike od stanovništva. Kad se stanovnici budu osjećali zaštićenima i sigurnima na dulji period, bit će mnogo jednostavnije od njih dobiti kvalitetne obavještajne informacije o pobunjenicima. Kako su svi pobunjenici lokalci te svatko svakog pozna, populacija je najznačajniji medij za prikupljanje informacija. Policija kao javna služba društva za ovu je svrhu puno sofisticiraniji alat od vojske i potrebno ju je što više koristiti. Važno je prihvatiti rizik i gdje sigurnosna situacija dopušta živjeti među stanovništvom bez velikih mjera fizičke zaštite. Na taj način šalje se snažna poruka o spremnosti dijeljenja istih problema i izazova. Protivnika treba pokušati poraziti i na bojnopolju iako gotovo nikad neće biti započeta odlučujuća bitka. Važno je voditi računa da se ne primjenjuje prekomjerna sila jer ona je najčešće kontraproduktivna te ne dati se isprovocirati od pobunjenika. Vidjeli smo kako konvencionalne vojne operacije najčešće ne daju presudne učinke već je potrebno, što se tiče vojnih snaga, boriti se onako kako to čine pobunjenici. S policijske strane potrebno je ograničiti financiranje pobunjenika, njihovu suradnju sa skupinama organiziranog kriminala te zajedno s obavještajnim službama spriječiti pobunjeničku političku, propagandnu i obavještajnu djelatnost. Strane snage dugoročno će najbolje pomoći domaćoj vlasti ako slijede njihovu politiku za rješenje sukoba, osiguravaju sve potrebno za kvalitetnu obuku i mentoriranje domaćih snaga sigurnosti te ako preuzmu one funkcije i zadaće za koje domaće snage nemaju dostatnih kapaciteta i/ili znanja. Savezničke snage između sebe moraju biti iskrene i otvorene, međusobno se podupirati i biti angažirane na načelu supsidijarnosti. Vanjska pomoć pobunjenicima mora biti smanjena na najmanju moguću mjeru. Ako političkim akcijama nije spriječena vanjska pomoć, potrebno je, pogotovo u graničnom području, združenim vojno-policijskim taktikama i tehnikama sprečavati dostavu pomoći pobunjenicima i re-metiti njihove pomagače. U cjelokupnom području vojno-policijskih mehanizama potrebno je obaviti decentralizaciju u provođenju operacija i dati zapovjednicima na terenu odgovornost, resurse i ovlast u provođenju operacija.

Na planu društveno-ekonomskih mehanizama lokalnom stanovništvu treba omogućiti provedivo i održivo poboljšanje životnog standarda, pružiti alternativu, osigurati osnovna civilizacijska dostignuća, ispuniti njihove realne potrebe, poboljšati osnovnu infrastrukturu i ponuditi lokalne projekte u kojima će sami sudjelovati. Ali ne treba od njih stvarati ovisnike o humanitarnoj pomoći. Mladima treba pružiti međunarodne stipendije, potrebno je

prihvatiti na određeno vrijeme najugroženije te primiti ozlijeđene i bolesne na kompliciranije medicinske tretmane koji se ne mogu provesti u zemlji. Domaćoj vlasti treba pomoći u velikim infrastrukturnim projektima, osigurati joj održivost proračuna i fiskalnu stabilnost, pružiti potporu u socijalnim i društvenim programima. Ukupnost uložених sredstava na ovom polju treba znatno povećati jer, koliko god visoka izdvajanja i donacije bile, iskustvo pokazuje da su one na koncu samo nekoliko postotaka od onih uložених u vojni dio operacije, a to je u postojećim omjerima nedostatno za dugoročan uspjeh. Zapovjednicima na terenu potrebno je osigurati financijske i materijalne resurse te ovlast za njihovo korištenje prema vlastitoj procjeni. Kao i na području vojno-policijskih mehanizama, i ovdje je važno decentralizirati odgovornosti, resurse i ovlasti.

Sva navedena načela i mehanizme potrebno je istovremeno provoditi te imati jedno mjesto u koje se slijevaju strateški važne informacije i iz kojega se donose strateške odluke. Operativne odluke doista trebaju biti prepuštene operativcima na terenu. No paradoksi su protupobunjeničke doktrine u tome što pobjeda, ako intervenirajuće snage poštuju sva načela i pravilno vuku sve poteze – nije zajamčena. To je ono što protupobunjeničke operacije čini drukčijim od ostalih intervencija. Samo stalna prilagodba otvara mogućnost za eventualni pozitivan rezultat.

Zaključak

Fascinantno je kako se velike sile, usprkos svim mogućnostima koje su im na raspolaganju, uspijevaju dovesti u poziciju da budu poražene. Pogotovo ako uzmemo u obzir da se zna kako pobijediti asimetričnog protivnika. No problem je u tome što takvo znanje nije primijenjeno u dovoljnoj mjeri. Poseban je problem ako intervenirajuće snage prilikom pokretanja intervencije nemaju razvijen model protupobunjeničke operacije. Tada nepotrebno troše sebe te nesvrsishodno devastiraju područje operacija. Bez razvijenog modela protupobunjeničke doktrine nema ni pobjede. Doduše, pobjeda može biti ostvarena u apsolutnim okvirima upotrebom oružja te određeno područje može učiniti nepogodnim za bilo koji oblik života, no teško da bi se netko u 21. stoljeću odlučio za takav radikalni korak. Porazno je stanje kad intervenirajuća sila ima institucionalnu memoriju, tradiciju, resurse, potencijal i dostatne raspoložive snage – te gdje je protivnik neusporedivo slabiji – i u takvoj konstelaciji snaga podbaci.

Pojedini porazi velikih sila od mnogo slabijih protivnika govore nam o paradoksima protupobunjeničkih operacija, kad „NATO divizije“ SAD-a, Francuske i Velike Britanije, kao ni velika Crvena armija, nisu uspjele pobijediti „bosonoge“ pobunjenike. Nedostatak je uočen u nedovoljnoj angažiranosti i drugih resursa intervenirajućih država (ako navedeni postoje u dovoljnoj mjeri), previše militariziranom načinu razmišljanja, nedovoljnoj koordinaciji te političkoj neodlučnosti. Već tijekom operacija izravni sudionici poput spomenutih Mihaila Tukačevskog, Edwarda G. Lansdalea, Rogera Trinquiera i Davida Galule prepoznali su neodrživost takvog modela. Navedeni autori kao pojedinci nisu mogli presudno utjecati na službene politike svojih država. No zato na početku 21. stoljeća, kad koalicija koju predvodi SAD ne uspijeva pobijediti pobunjenike u Iraku i Afganistanu, njihove misli postaju aktualnije nego ikad. Današnji teoretičari (Eliot Cohen, John Nagl, David Kilcullen) pristup utemeljen dominantno na vojnom faktoru doživljavaju zastarjelim i nazivaju ga tradicionalnim. Koliko god vojne sna-

ge doktrinarno napreduju i koliko god im se proširuju zadaće. Danas više nego ikad prije među istraživačima i poznavateljima protupobunjeničkih operacija prevladava općeprihvaćeno stajalište da je vojska vrlo bitan alat, no tek jedan u nizu, te da se pobjeda ili poraz ostvaruje sveobuhvatnim pristupom, pri čemu je politička uloga najbitnija. Takve se operacije nazivaju moderne protupobunjeničke operacije (Cohen et al., 2006, Kilcullen, 2010).

Model protupobunjeničke doktrine do kojeg smo došli istraživanjem nije vječan, stalna je samo potreba za njegovim prilagođavanjem. Samo konstantnom prilagodbom moguće je održavati pretpostavljenu ravnotežu s protivnicima. Izuzetno je bitno načela iz modela ravnomjerno primjenjivati u linijama operacija prema svim centrima gravitacija, posebno prema strateškom centru gravitacije. Jer bez obzira na dinamiku promjene situacije na terenu, načela primjene protupobunjeničkih operacija ostaju poprilično nepromijenjena.

Literatura

1. Oxford Advanced Learner's Dictionary, Sixth edition, Oxford University Press, 2000.
2. The Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms (JP 1–02), United States Department of Defense, 2007.
3. NATO Glossary of Terms and Definitions (AAP-6), North Atlantic Treaty Organization, NATO Standardization Agency (NSA) 2007.
4. Beebe, John E. Jr. (1955) „Beating the Guerrilla“, str. 3–18, U: Military Review, Command and General Staff College, Volume XXXV, December 1955, Number 9, prikazano na: <http://cgsc.contentdm.oclc.org/cgi-bin/showfile.exe?CISOROOT=p124201coll1&CISOPTR=753&filename=754.pdf>, učitano 6. ožujka 2011. godine.
5. Bogdanov, Vladimir Aleksejević (2005) *Afganskaia Voyna: 1979–1989*. Moskwa; Soviet Writer.
6. Cassidy, Robert (2006) *Counterinsurgency nad the Global War on Terror: Military Culture and Irregular War*. Westport, Connecticut: Praeger Security International.
7. Cohen, Eliot et al. (2006) „Principles, Imperatives, and Paradoxes of Counterinsurgency“, Military Review, March-April 2006, prikazano na: <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/milreview/cohen.pdf>, učitano 14. travnja 2011. godine.
8. Doohovskoy, Andrei A. (2009) „Soviet Counterinsurgency in the Soviet Afghan War Revisited: Analyzing the Effective Aspects of the Counterinsurgency Effort“, Harvard University Cambridge, Massachusetts, prikazano na: <http://www.boekje-pienter.nl/images/coin-soviet-afghanwar.pdf>, učitano 12. siječnja 2011. godine.
9. Deady, Timothy K. (2005) „Lessons from a Successful Counterinsurgency: The Philippines, 1899–1902“. Parameters, Spring 2005, dostupno na <https://carlisle-www.army.mil/usawc/Parameters/05spring/deady.htm>, učitano 4. kolovoza 2007. godine.
10. Evsikov, Egor (2009) „Soviet Intelligence in Afghanistan: The Only Efficient Tool of the Politburo“, Baltic Security & Defence Review, Volume 11, 2009, str. 41.–57, prikazano na: http://www.bdcol.ee/files/files/documents/Research/BSDR2009/2_%20Evsikov%20-%20Soviet%20Intelligence%20in%20Afghanistan.pdf, učitano 21. siječnja 2011. godine.
11. Galula, David (1964) *Counterinsurgency Warfare: Theory and Practice*. New York: Frederick A. Praeger Publisher.

12. Galula, David (2006) *Pacification in Algeria, 1956–1958*. Santa Monica: RAND Corporation.
13. Gromov, Boris Vsevalodovič (1994) *Ogrannychenyi Kontingent*. Moskow; Progress.
14. Khilko, Ivan (2007) „The Philippines (1899–1902)“, str. 7–15, U: *Money in the Bank: Lessons Learned from Past Counterinsurgency (COIN) Operations*. Santa Monica: RAND Corporation.
15. Kilcullen, David J. (2010) *Counterinsurgency*. New York: Oxford University Press, Inc.
16. Lijahovski, Aleksandar (2009) *Tragedia i Doblest' Afgana*, Moskow; Eksmo.
17. McMichael, Scott R. (1989) „The Soviet Army, Counterinsurgency, and the Afghan War“, Parameters, December 1989, str. 21.-35, prikazano na: <http://www.carlisle.army.mil/usawc/parameters/Articles/1989/1989%20mcmichael.pdf>, učitano 21. siječnja 2011. godine.
18. Newsinger, John (2002) *British Counterinsurgency; From Palestine to Northern Ireland*. Chippenham: Palgrave.
19. Ogorec, Marinko (2008) *Putinova Rusija: novi uspon stare vojne sile*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
20. Phillips, Rufus (2008) „Counterinsurgency in Vietnam: Lessons Learned, Ignored, then Revived“, Small Wars Journal, prikazano na: <http://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/172-phillips.pdf>, učitano 15. siječnja 2011. godine.
21. Robinson, Paul (2010) „Soviet Hearts-and-Minds Operations in Afghanistan“, the Historian, Volume 72, Issue 1, Spring 2010, str. 1.-22., prikazano na: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1540-6563.2009.00254.x/pdf>, učitano 21. siječnja 2011. godine.
22. Sarkees, Meredith Reid i Wayman, Frank (2010) *Resort to War: 1816 - 2007*. CQ Press.
23. Stewart, Richard W. (2008) "Winning Hearts and Minds: The Vietnam Experience", str.89–112, U: Carafano, James J. i Weitz, Richard (ur.) (2008) *Mismanaging Mayhem: How Washington Responds to Crisis*. Westport: Praeger Security International.
24. Trinquier, Roger (2006) *Modern Warfare: A French View of Counterinsurgency*. Westport: Praeger Security International.
25. Zhukov, Yuri M. (2010) „Counterinsurgency in a Non-Democratic State: the Russian Example“. U: Rich, P. i Duyvesteyn I. (ur.) (2011) *The Routledge Companion to Insurgency and Counter Insurgency*. London: Routledge, str. 1–19, prikazano na: http://scholar.harvard.edu/zhukov/files/Zhukov_Routledge_Chapter.pdf, učitano 11. ožujka 2011. godine.
26. Warner, Lesley A. (2007) „Vietnam (1959–1972)“, str. 27–38, U: *Money in the Bank: Lessons Learned from Past Counterinsurgency (COIN) Operations*. Santa Monica: RAND Corporation.